

ירד, ויזרק הדם הפסול, וינסכו את היין הפסול.

ותרוייהו מאי קמרבז? — פסולין להקרבה שנפסלו בעזרה, שאם עלו על המזבח הוכשרו להקרבה.

מר מייתי לה מ"מוקדה", ומר מייתי לה מ"מזבח". והניחה הגמרא שהם לא נחלקו בדין אלא רק במקור הדין, וזו היא דוגמא ללימוד של טעם אחד היוצא משני מקראות.

ותמהה הגמרא: והא התב, מיפלג פליגי להלכה, ואין זה טעם אחד כלל!

דקתני סיפא: אין בין דברי רבן גמליאל לדברי רבי יהושע אלא הדם והנסכים שנפסלו והועלו על גבי המזבח, שרבן גמליאל אומר: לא ירדו, משום שקידשם המזבח והכשירם לזריקה ולניסוך, ורבי יהושע אומר: ירדו, כיון שאין המזבח מקדש פסולים אלא אימורים הראויים לאש.

אלא, אמר רב פפא, דוגמא לטעם אחד היוצא משני מקראות הוא בדתניא, רבי יוסי הגלילי אומר: מתוך שנאמר [שמות כט] "כל הנגע במזבח יקדש", אפילו פסול, יקדש, ולא ירד, שומע אני שהמזבח מקדש בין ראוי בין שאינו ראוי, כגון שאור ודבש, או צבי, או חולין, שאינם ראויים להקרבה כלל

תלמוד לומר [שמות כט] "כבשים". מה כבשים ראויין — אף כל ראוי.

רבי עקיבא אומר: [שמות כט] "עולה", מה עולה ראוייה — אף כל ראוי.

ותרוייהו מאי קא ממעטו — פסולי שלא נראו להרבה מעולם.

מר מייתי לה, לומד זאת מ"כבשים", ומר לומד זאת מייתי לה מ"עולה". —

אך דוחה הגמרא שהם נחלקו בדין, ואין זה טעם אחד:

והאמר רב אדא בר אבהו: עולת העוף פסולה איכא בינייהו. מאן דמייתי לה הלומד מ"כבשים", כבשים — אין. אבל עולת העוף — לא. ומאן דמייתי לה מ"עולה" — אפילו עולת העוף נמי!

אלא, אמר רב אשי, דוגמא לטעם אחד היוצא משני מקראות הוא בדתניא:

נאמר לגבי שוחט קדשים חוץ לעזרה, [ויקרא יז] "דם יחשב לאיש החוץ, דם שפך" — לרבות את הזורק דם קדשים בחוץ שהוא חייב כרת כמו השוחט קדשים בחוץ, דברי רבי ישמעאל.

רבי עקיבא אומר: [ויקרא יז] נאמר לגבי מעלה קדשים בחוץ "או זבח" — לרבות את הזורק.

ותרוייהו מאי קא מרבז — זריקה של דם קדשים בחוץ, לומר שחייב עליה כרת.

מר מייתי לה, לומד זאת, מ"דם יחשב", ומר מייתי לה מ"או זבח".

ותמהה הגמרא שאין זה טעם אחד:

לחלוק, אלא רק מביא את המקור מהפסוק.

כדרכא, דרבא רמי, הקשה שיש סתירה, לכאורה, בדברי הכתוב: **כתיב** "ושפטו את העם בכל עת", בין ביום ובין בלילה. ומאידך **כתיב** [דברים כא] "וחיה ביום הנחילו את בניו", ומשמע שמשפט הנחלות, שהם דיני ממונות, צריך להיות דוקא ביום

הא כיצד?

יום — לתחלת דין, לילה — לגמר דין, כי הפסוק "ושפטו את העם בכל עת" מתייחס בעיקר לגמר הדין, שהוא עיקר המשפט, ואמר הכתוב שהוא בכל עת, אפילו בלילה.

ואומרת הגמרא: **מתניתין**, הסוברת שגמר דין יכול להיות בלילה, היא **דלא כרבי מאיר**.

דתניא, היה רבי מאיר אומר: מה תלמוד לומר [דברים כא] "על פיהם יהיה כל ריב בין אנשים בדיני ממונות וכל נגע". וכי מה ענין **ריבים אצל נגעים**?

אלא, מקיש הכתוב **ריבים לנגעים**, ללמדנו:

מה נגעים אינם נראים לכהן אלא ביום, דכתיב [ויקרא יג] "וביום הראות בו" — אף **ריבים** אין דנים אותם אלא ביום. ו"ריבים" כוללים גם את גמר הדין, וגילה ההיקש שגם גמר דין אינו נעשה אלא ביום, לדברי רבי מאיר.

ומה נגעים שלא בכהנים סומין — דכתיב [ויקרא יג] "לכל מראה עיני הכהן" — אף **ריבים שלא בדיינים סומין**.

ומקיש הכתוב גם **נגעים לריבים**, ללמדנו:

והאמר רבי אבהו: שהט זורק בחוץ בשגגה בעולם אחד, **איכא בינייהו**: לדברי רבי ישמעאל הלומד זורק בחוץ מריבוי הכתוב לגבי שוחט קדשים בחוץ, אינו חייב אלא חטאת אחת. ואילו לדברי רבי עקיבא, הלומד זורק בחוץ מריבוי הכתוב לגבי מעלה קדשים בחוץ, **חייב שתיים**, כדין שוחט ומעלה קדשים בחוץ, שחייב שתי חטאות כיון שיש בהן שתי כריתות.

ומתרצת הגמרא: **הא איתמר עלה, אמר אביי**: אף לדברי רבי עקיבא נמי, הלומד זורק מהכתוב לגבי מעלה, אינו חייב השוחט וזורק בחוץ אלא חטאת אחת, על אף שיש כאן שתי כריתות, כיון שאין עליהן אלא אזהרה אחת. לפי שהאזהרה נאמרה רק לגבי המעלה קדשים בחוץ, ואילו השוחט והזורק נלמדים גם הם מהאזהרה הזאת, דאמר קרא [דברים יב] "שם תעלה עולותיך, ושם תעשה" — **עריבניהו רחמנא לכולהו עשיות**, שכאן הקישה התורה את השוחט והזורק בחוץ לאיסור אזהרה של מעלה בחוץ, כי רק במעלה בחוץ נאמרה אזהרה, וכיון שכולם אזהרה אחת הם, לא חייבים עליהם אלא חטאת אחת.

שנינו במשנה: **דיני ממונות דנין ביום ובלילה**.

(סומין: משפ"ט מענ"ח מט"ח).

ודנה הגמרא: **מנהני מילי?**

אמר רבי חייו בר פפא: דאמר קרא [שמות יח] "ושפטו את העם בכל עת".

ומקשה הגמרא: **אי הכי**, תחלת דין נמי תהא בלילה?!

מה ריבים שלא בדיינים קרובים לנידון — אף נגעים שלא בכהנים קרובים, למנוגע.

שמה תאמר, אי מה ריבים בשלשה דיינים — אף נגעים בשלשה כהנים. ודין הוא: ממונו של אדם נידון בשלשה, גופו, לא כל שכן?

תלמוד לומר [ויקרא יג] "והובא אל אהרן הכהן או אל אחד". וגומר. הא למדת, שאפילו כהן אחד רואה את הנגעים.

ההוא סמיא, דייך סומא, דהוה בשבבותיה שגר בשכנות דרבי יוחנן, דהוה דאין דינא, ולא אמר ליה רבי יוחנן ולא מירי.

ותמהה הגמרא: היכי עביד הכי? איך עשה כך רבי יוחנן, ששתק על כך? והא אמר רבי יוחנן: הלכה כסתם משנה.

ותנן: כל הכשר לידון כשר להעיד, ויש שכשר להעיד ואין כשר לידון. ואמר רבי יוחנן על המשנה הזאת, שהיא באה לאתווי סומא באחת מעיניו, שגם הוא פסול לידון, מחמת ההיקש של ריבים לנגעים, וכדברי רבי מאיר. וכיון שמשנה זאת נישנית בלי חולק, הלכה כמותה, ואם כן, מדוע שתק רבי יוחנן לדיין הסומא שגר בשכנותו!?

ומתרצת הגמרא: רבי יוחנן סתמא אחריתא אשכח: הוא מצא את משנתו, שגם היא נשנית בלי חולק, האומרת דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה, והיא דלא כרבי מאיר, ואינה סוברת את היקש של ריבים לנגעים.

ותמהה הגמרא: מאי אולמיה במה עדיף כוחה דהאי סתמא מהאי סתמא?

ומתרצת: אי בעית אימא: סתמא דרבי, משנתו המכריעה כחכמים, שהם רבים,

עדיף לפסוק על פיה.

ואי בעית אימא: משום דקתני לה, שאת משנתנו שנה רבי כאן, במסכת סנהדרין, גבי הלכתא דדינא. שכאן הוא עיקר המקום להשמיע את ההלכה. ואילו המשנה של כל הכשר לידון כשר להעיד שנה רבי במסכת נדה, בין שאר כללים דומים [כמו "כל שחייב בראשית הגז חייב במתנות, ויש שחייב במתנות ואין חייב בראשית הגז"]. ולכן הכריע רבי יוחנן כסתמא דמשנתנו.

ועתה באה הגמרא לידון בדברי רבי מאיר:

ורבי מאיר, האי "ושפטו את העם בכל עת", שמשמע כי אפשר לידון גם בלילה, מאי דריש ביה? —

אמר רבא: לאיתווי יום המעונן, לומר, שאף על פי שהוא אינו ראוי לראיית נגעים, ראוי הוא לידון בו, על אף שהוקשו ריבים לנגעים.

דתנן: אין רואין את הנגעים שחרית, מוקדם בבוקר, ובין הערבים, שאין אור היום חזק אז, ולא בתוך הבית, ולא ביום המעונן, מפני שמחמת חולשת האור, מראית נגע כהה נראית עזה, ויבואו לטמא את הנגוע שלא כדין.

וכמו כן לא רואים נגעים בצהרים — מפני שאור החמה חזק ביותר ומבלבל את הראיה, עד שמראית נגע עזה נראית כהה, ויבואו לטהר שלא כדין את הנגוע הטמא.

ועוד דנה הגמרא בדברי רבי מאיר:

ורבי מאיר, האי "ביום הנחילו את בניו", מאי עביד ליה? מדוע הוצרך הכתוב לומר זאת, והרי לפיו למדנו זאת מהיקש ריבים

לנגעים.

החוא קרא מובעי ליה לכדתני רבה בר חנינא קמיה דרב נחמן:

"והיה ביום הנחילו את בניו", מלמד הכתוב כי רק ביום אתה מפיל נחלות, ואי אתה מפיל נחלות בלילה.

אמר ליה אביי: אלא מעתה, דשכיב ביממא ירתון ליה בניה, רק מי שמת ביום יורשים אותו בניו, ואילו מאן דשכיב בליליא, לא ירתון ליה בניה? הרי לפי הדרש הזה של הפסוק, צריך לומר כי רק מי שמת ביום

מוריש נכסיו לבניו, ומי שמת בלילה לא יוריש!?

דלמא "דין נחלות" קא אמרת, שמא התכוונת לומר כך, שאין דנים את דין הנחלות אלא ביום, כשאר דיני ממונות? (42)

ומנלן שחלוקת נחלות דינה הוא כדיני ממונות? (43)

דתניא: בסוף פרשת נחלות נאמר, "והיתה לבני ישראל לחוקת משפט". אורעה [נסתיימה] כל הפרשה כולה, להיות דין. למדנו מכאן, שהנחלה צריכה להיות על

כחלוקת שותפים בעלמא, ולכן לא חשיבה דין. וקא משמע לן דהוי כדין.

והקשו הראשונים [עיין שיטמ"ק בבא בתרא שם]: ממה נפשך, אם יש מחלוקת ביניהם, אף שותפים צריכים ללכת לבי"ד, ואם אין מחלוקת בין היורשים, מדוע צריכים לזון בפני בי"ד, וכי אינם יכולים לחלוק בנכסי אביהם בלא בי"ד?

ולכן פרשו התוספות: אורעה כל הפרשה להיות כדין, לענין שעל כרחם של בנים נעשים כל העומדים שם בשעת צוואה לדיינים, ועושים דין. ואין אחד מהם יכול לומר "איני רוצה לזון בפניכם אלא בפני בי"ד הגדול, או בי"ד חשוב שבעירי". אלא על כרחו מקבל אותם כדיינים.

ובדברי הרשב"ם נראה לומר, שמדובר כשיש ביניהם מחלוקת כיצד לחלק, ורוצים לשאול רב כיצד ראוי לחלק מצד הדין.

ובזה יש לומר, שהוראת הדיינים תחשב כדין לכל דבר, ואם טעו בשיקול הדעת אין הדין חוזר.

אבל ההוראה לגבי חלוקת שותפות רגילה, היא הוראה בעלמא, ואינם נחשבים כדיינים ממילא.

עוד יש לומר, שחלוקת נחלות הוי כדין לענין

42. לקמן נבאר מה המקור לכך שאין דנים דיני ממונות בלילה.

ויש לזון, האם אין לבי"ד תורת "בי"ד" כלל בלילה, או דחשיבי כבי"ד, אלא שנצטוו שלא לזון בלילה.

ונפקא מינה, אם עברו ודנו בלילה, שאם נאמר שאין להם תורת בי"ד, אין דינם כלום. ואם רק נצטוו שלא לזון, יש לומר שאם עברו ודנו דינם דין.

ברמב"ן מבואר שנחלקו בזה הבבלי והירושלמי. לדעת הירושלמי [סנהדרין פרק אחד דיני ממונות הלכה ו] אם עברו ודנו דינם דין. אך לדעת הבבלי [סנהדרין יא ב] בי"ד שדנו בלילה, אין דינם דין.

ובקצות החושן [סימן ה ב] כתב שהגירסא בירושלמי היא משובשת, ואף הוא מודה שאם עברו ודנו אין דינם דין. ושם איירי בגמר דין בלילה. ובהו כשר בדיעבד. עיין שם באורך בדבריו. [ועיין עוד בש"ך חו"מ סי' יח אות ה, שגמר דין לא בעי בי"ד].

43. ברשב"ם במסכת בבא בתרא ק"ג ב מבואר, דסלקא דעתך אמינא שחלוקת נחלות הרי היא

ידי שלשה, כמו דין.

וכן למדנו מכאן לכל דיני ממונות, להיות דנים תחילתן ביום, כדין נחלות, שנאמר בהן "והיה ביום הנחילו את בניו".⁽⁴⁴⁾

וכרוב יהודה.

דאמר רב יהודה: שלשה שנכנסו לבקר⁽⁴⁵⁾

את החולה. רצו, כותבין את העדות כפי ששמעו מפי החולה היאך הוא מנחיל את נכסיו. רצו, עושיין דין. שהרי שלשה הם, ויכולים לדון ולומר, כך הדין שפלוגי יטול חלק זה, ופלוגי חלק זה, שדמיהם מכוונים בשוה, וכיוצא בזה.⁽⁴⁶⁾

וכותבים להם פסק דין שלא יוכלו עוד לערער אחד על חבריו.

רשב"ם.

אך לדעת התוספות, עד שלא יעידו בפועל, יכולים לחזור ולדון. דפסול "אין עד נעשה דיין" לא שייך אלא כשהעידו בפועל.

46. צריך באור, כיצד עושים דין, והלא אין כאן אדם המעיד לפניהם כלום?

ומבאר הרשב"ם, מבואר במסכת ראש השנה [כה ב] "לא תהא שמיעה גדולה מראה", וכיון שהם רואים את החולה שמחלק נכסיו בפניהם, הודאת בעל דין כמאה עדים דמי. ולצורך מה יעידו עדים בפניהם?

ובדין "לא תהא שמיעה גדולה מראה", עיין בתוספות [ראש השנה שם], דהוי כעדות על ידי ראיתם. [ועיין בחידושי הגר"ח פ"ג מעדות הל' ד, ובשערי ישר שער ז פרק א].

אך דעת רש"י שם, שרק בעדות החודש מועילה ראייה, כיון דבראייה תלי רחמנא ולא בעדות. אך בדיני ממונות דבעי עדות, לא מהני ראיית הבי"ד. והכא מהני מדין הודאת בעל דין. וכ"כ הרמב"ן בסוגיין.

ובדעת הרשב"ם צריך באור, מחד נקט כדברי התוספות, שדין "לא תהא שמיעה גדולה לראיה" שייך אף בדיני ממונות, ומאידך כתב, דמהני מדין "הודאת בעל דין כמאה עדים"?

ונראה, שסבר הרשב"ם, שדין "לא תהא שמיעה גדולה מראה" אינו משום דהוי כעדות, כמש"כ התוספות שם, אלא שדי לבי"ד במה

שארן להורות בה אלא בשלשה, ולא ביחיד. ברכת אברהם. ועיין עוד במשנת יעב"ץ [ח"ו"מ סי' כה אות ה].

44. **רשב"ם** שם. וצריך באור, הרי בדיבור הקודם כתב הרשב"ם, "שארן דנים אותם אלא ביום, כשאר דיני ממונות דכתיב בהו, "בית דוד דינו לבקר משפט". ומשמע, שמשם למדנו שדנים אותם ביום, ולא מ"ביום הנחילו את בניו"?

וצריך לומר, דהוא קרא אינו בתורה אלא בכתובים, וניחא ליה למצוא לדין זה מקור בתורה.

ובתוספות שם הקשו, לדעת רבי מאיר, דדריש בסנהדרין [לד ב] "מקיש ריבים [דינים] לנגעים, מה נגעים [אין רואים אותם אלא] ביום, אף ריבים [אין דנים אלא] ביום", למה לי קרא ד"ביום הנחילו את בניו"?

ותרצו, דאיצטריך לשאר דינים שאינם ירושה, וסלקא דעתך אמינא שאין ללמוד מירושא כיון שהיא משונה משאר דינים, קא משמע לן שאף שאר דינים אין דנים אלא ביום.

45. דוקא אם נכנסו לבקר, יכולים להחליט האם להעיד או לדון. אך אם הביאום על מנת להעיד, אינם יכולים להפוך עצמם לדיינים. שאין עד נעשה דיין, כדלהלן. וכן אם כבר כתבו עדות אינן יכולים להפוך לדיינים, מהטעם הנ"ל.

אך אם היו שנים, כותבין עדות, ואין עושיין דין. שאין בית דין פחות משלשה.⁽⁴⁷⁾

ואמר רב חסדא לא שנו אלא כשנכנסו לבקרו ביום.

אבל אם נכנסו לבקרו בלילה, אפילו שלשה, רק כותבין עדות, ואין עושיין דין, אפילו לאחר מכן, כשהאיר היום.

מאי טעמא? משום דבשעת כניסתם הוה להו עדיב. שהרי אינם יכולים לדון בלילה. ולמחרת כשבאו לדון, אינם יכולים לדון על פי ראייתם בלילה, כי אין עד נעשה דיין.⁽⁴⁸⁾

אמר ליה: אין, הכי קאמוינא!

שנינו במשנה: דיני נפשות דנין ביום וכו'.
ודנה הגמרא: מנחני מילי?

אמר רב שימי בר חייא: אמר קרא [במדבר כה] לגבי החוטאים בבעל פעור, "והוקע אותם לה' נגד השמש", בעוד השמש מאירה.

אמר רב חסדא: מניין ל"הוקעה" שהיא תלייה? — דכתיב שאמרו הגבעונים [שמואל ב' כא] "והוקענום לה' [את בני שאול] בנבעת שאול, בחיר ה'".

וכתיב [שמואל ב' כא] "ותקח רצפה בת לה-א איה את השק, ותטהו לה אל הצור בתחלת

שיש להם בירור מוחלט על פי ראייתם. ובדיני ממונות לא שייך בירור מוחלט אלא מכח "הודאת בעל דין".

ונפקא מינא, יעויין במנחת חינוך (מצוה תט) שדן האם בדיינים שדנו על פי ראיית עצמם שייך בהם הפסול של "נמצא אחד מהם קרוב או פסול, עדותם בטלה".

והנה, אם נאמר, שראייתם מועילה מדין עדות, אכן יש לפסול עדות מדין "נמצא אחד מהם קרוב או פסול".

אך, אם אינה כעדות, אין לפוסלם. דבדיינים לא שייך פסול זה.

47. ואפילו אם יצטרף אליהם אדם נוסף אח"כ, אינם יכולים לדון, ד"אין עד נעשה דיין". כדלהלן.

דעת הרמב"ם היא שמן התורה אין צריך שלשה דיינים כדי לדון, ובחד סגי. והקשה הקצות החושן [סימן ז סק"ו], אם כן מדוע לא יעשו דין, הא מדרבנן עד נעשה דיין? [כדאשכחן גבי קיום שטרות, שאינו אלא מדרבנן, ועד נעשה דיין, ועיין כאן בתוספות

ד"ה "ואין עד נעשה דיין"].

ותירץ, דלא אמרינן מדרבנן עד נעשה דיין אלא בגוונא שאין צריך את גוף העדות רק מדרבנן, כגון בקיום שטרות, אך היכא שהעדות נצרכת מן התורה, וראו את העדות בזמן שאינם יכולים לדון מדרבנן, אין עד נעשה דיין. לפי שכבר נעשו עדים ולא דיינים. עיי"ש.

48. מדוע אין עד נעשה דיין:

א. לדעת הרשב"ם, גזירת הכתוב היא, דכתיב "ועמדו שני האנשים", ודרשינן בשבועות (ל א), בעדים הכתוב מדבר, "לפני ה'", היינו לפני הדיינים. ואשמעינן קרא שצריך להעיד שנים לפני הדיינים. אבל העדים אינם חוזרים ויושבים ודנים.

[ולטעם זה יש לדון, האם פסולו הוא משום דבעינן עדים בעמידה ודיינים בישיבה, או דילפינן שאין העדים ודיינים אותם האנשים. ועיין בקצות החושן סי' ז סק"ד, ובקובץ שיעורים (אות של), ובחידושי ר' אריה ליב מאלין סי' לה].

ב. בתוספות הביא טעם נוסף, אין עד נעשה